

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора наук з фізичного виховання і спорту,
професора Козіної Жаннети Леонідівни
на дисертаційну роботу **Костюченка Вадима Костянтиновича** за темою
**«Гуманітарна освіта та гуманістичне виховання в системі підготовки
юних футболістів: традиційні та інноваційні підходи»**, представлену на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за
спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність обраної теми. Актуальність дослідження зумовлена сучасними викликами, які постають перед системою підготовки юних спортсменів, зокрема футболістів. Слід зазначити, що упродовж останніх десятиліть увага до морального, культурного та соціального розвитку особистості в умовах спортивної підготовки. Проте існуючі у сфері дитячо-юнацького футболу програми підготовки спортсменів залишають гуманітарні аспекти поза межами пріоритетів, фокусуючись переважно на фізичній, техніко-тактичній та функціональній підготовці.

Недостатня інтеграція питань гуманітарної освіти та гуманістичного виховання у спортивне середовище створює ризик формування однобічної особистості, що може негативно вплинути як на спортивну кар'єру, так і на подальшу соціальну адаптацію молодих футболістів. Також необхідно звернути увагу на обмежену кількість навчальних годин, відведених на теоретичну підготовку, що значно ускладнює розвиток критичного мислення, комунікативних умінь і загальнокультурної обізнаності.

У зв'язку з цим, дисертаційна робота Костюченка В.К., присвячена обґрунтуванню та впровадженню структурно-функціональної моделі гуманітарної освіти і гуманістичного виховання в систему підготовки юних футболістів, є вкрай актуальною. Вона відповідає сучасним тенденціям гуманізації освіти і спорту, а також сприяє формуванню всебічно розвиненої, морально зрілої та соціально відповідальної особистості спортсмена.

Зв'язок з науковими планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 1.2. «Історіографія олімпійських видів спорту як джерело вивчення олімпійської спадщини» (№ державної реєстрації 0121U108333, Індекс УДК 796.032:930.1).

Наукова новизна дисертаційної роботи. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі вперше диференційовано предметну галузь гуманітарної освіти у системі підготовки юних футболістів з урахуванням її ролі у формуванні моральних, культурних та соціальних орієнтирів у молодих спортсменів. Визначено потенціал гуманітарної складової для гуманізації освітнього процесу в дитячо-юнацьких спортивних школах з футболу, що сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості, здатної до критичного мислення, емпатії, соціальної відповідальності та толерантної взаємодії в командному середовищі; вперше виявлено перешкоди у впровадженні гуманітарної освіти у підготовку юних спортсменів та

запропоновано шляхи їх подолання, зокрема через розробку методичних матеріалів, використання цифрових платформ, освітніх програм для тренерів, запровадження кодексу етики у клубі та психологічний супровід; вперше розроблено й обгрунтовано структурно-функціональну модель гуманітарної освіти та гуманістичного виховання юних футболістів у процесі їхньої спортивної підготовки. Модель інтегрує соціальне замовлення, цілі, завдання, принципи, методи, учасників освітнього процесу та очікувані результати, що відображають цілісний підхід до виховання спортсмена як громадянина, мислячої та моральної особистості. В роботі уточнено місце, роль і зміст традиційних та інноваційних підходів до гуманітарної освіти й гуманістичного виховання у спортивній підготовці юних футболістів. До традиційних підходів віднесено: класичні навчальні програми, формування цінностей через процес спортивної підготовки, патріотичне виховання через вивчення історії та традицій вітчизняного футболу, залучення батьків у процес виховання; до інноваційних – використання цифрових освітніх платформ, гейміфікацію, ментальний коучинг, інтерактивні освітні програми та мультимедійні технології; інтегроване навчання. Розроблено практичні рекомендації для чотирьох ключових груп: керівників клубів, тренерів, батьків і самих юних футболістів щодо впровадження гуманітарної та гуманістичної складових в освітньо-тренувальний процес. Вони спрямовані на формування морально здорового мікроклімату в команді, розвиток етичної поведінки, комунікативних навичок, підтримку дітей у навчанні, розвиток емоційного інтелекту та готовності до співжиття в соціумі; доповнено наукові уявлення про соціальну значущість гуманітарної освіти й гуманістичного виховання у спортивному контексті, зокрема у футболі, як важливому інструменті формування цінностей, громадянської свідомості та інтелектуального розвитку підлітків. Показано, що футбол не лише сприяє фізичному вдосконаленню, а й є засобом виховання відповідального члена суспільства, здатного діяти на засадах справедливості, поваги й толерантності.

Практичне значення результатів дослідження полягає у сприянні поширенню гуманістичних цінностей та гуманітарних знань серед юних футболістів; у можливості використання запропонованої структурно-функціональної моделі гуманітарної освіти та гуманістичного виховання юних футболістів в системі їх спортивної підготовки у роботі ДЮСШ; у можливості використанні матеріалів дисертаційного дослідження для розробки нових навчальних програм з футболу та навчально-методичних посібників для тренерського складу. Матеріали дисертаційного дослідження дозволили вдосконалити: викладання навчальної дисципліни «Олімпійський спорт» у Національному університеті фізичного виховання і спорту; процес підготовки футболістів у Комплексній ДЮСШ «Чемпіон», м. Київ; у футбольному клубі «Вікторія», м. Обухів.

Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації. Основні наукові положення, методичні підходи, висновки і рекомендації дисертації Костюченка В.К. достатньою мірою обгрунтовані, базуються на аналізі фундаментальних праць

відомих вітчизняних і зарубіжних вчених. Методологічним підґрунтям наукового дослідження стали основні наукові підходи до вивчення гуманітарної та гуманістичної складових системи освіти, в тому числі і в спортивній підготовці.

Автором логічно сформульовано структурні компоненти: мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, які відповідають темі дисертації.

Разом із висновками і практичними рекомендаціями всі компоненти дослідження складають логічно побудовану і композиційно завершену структуру наукової роботи. Комплексне застосування теоретичних, емпіричних та статистичних методів є адекватним і відповідним проблематиці дослідження.

Матеріали роботи викладено на 226 сторінках тексту комп'ютерного набору державною мовою. Дисертаційна робота складається із анотацій, вступу, 5 розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел та 8 додатків. Дисертація ілюстрована 59 рисунками та 6 таблицями. Список використаних літературних джерел містить 197 найменування, серед яких – 77 англomовні.

У вступі автором обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано структурні компоненти дослідження (предмет, об'єкт, мету, завдання дослідження, наукову новизну, використані методи, дана характеристика та практична значущість дослідження), охарактеризовано особистий внесок здобувача, відображено апробацію матеріалів дисертації на Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Характеристика основних положень роботи. Матеріали дисертаційного дослідження викладено на 226 сторінках друкованого тексту державною мовою. У структурі дисертаційної роботи виділено: анотацію двома мовами, список публікацій здобувача за темою дисертації, зміст, вступ, п'ять розділів та висновки до них, загальні висновки, практичні рекомендації, список використаних джерел (197 найменувань), а також 8 додатків. Цифровий матеріал дисертації проілюстровано 6 таблицями та 59 рисунками.

У вступі автором обґрунтовано актуальність дослідження; зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; розкрито наукову новизну та особистий внесок здобувачки; наведено дані про публікації та апробацію результатів дослідження, практичне значення отриманих результатів дослідження; відображено данні про структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ присвячено аналізу питань гуманітарної освіти та гуманістичного виховання у системі підготовки футболістів. У ньому обґрунтовано важливість гуманітарного компоненту як ключового елементу освітнього процесу, що сприяє формуванню морально зрілої особистості спортсмена, розвитку критичного мислення, етичних орієнтирів і соціальної відповідальності. Автор акцентує на значенні гуманізації освіти, яка підкреслює унікальність кожної особистості, її творчий потенціал і здатність до самореалізації. У розділі окрему увагу приділено педагогічним ідеям П'єра де Кубертена, який розглядав спорт як засіб морального вдосконалення й

об'єднання людей. Його концепція олімпізму як простору виховання чесної боротьби та гармонійного розвитку особистості, взаємодії різних культур через спорт розглядається як фундаментальна для розуміння гуманітарної складової спортивної підготовки. Автор також звертає увагу на виклики, з якими стикається сучасний спорт: поширення допінгу, комерціалізацію, політизацію, вплив медіа та освітні труднощі спортсменів, що особливо актуально у футбольному середовищі. У цьому контексті обґрунтовується необхідність посилення гуманітарної освіти у спортивних школах, яка не лише забезпечує успішну спортивну підготовку, але й формує цілісну особистість, здатну до життя в суспільстві після завершення кар'єри. Таким чином, автор підкреслює актуальність оновлення змісту навчальних програм у дитячо-юнацьких спортивних школах, пропонуючи інтегрувати до них елементи гуманітарного змісту з метою розвитку гуманістичного світогляду та поведінки юних футболістів як на полі, так і поза ним.

Другий розділ дисертації присвячено опису методів та етапів дослідження. Автор обґрунтовує вибір застосованих методів, пояснює їхню доцільність, розкриває три етапи організації досліджень та надає та подає характеристику контингенту який приймав участь в дослідженнях.

Третій розділ дисертаційної роботи присвячено комплексному аналізу гуманітарної освіти й гуманістичного виховання в контексті системи підготовки юних футболістів. Автор ґрунтовно розкриває роль футболу як багатогранного соціального явища, яке відіграє значущу функцію в процесах соціалізації та об'єднання людей незалежно від національності, віку чи соціального статусу. Футбол розглядається не лише як вид спорту, але й як впливовий чинник суспільного життя, що тісно пов'язаний із політикою, економікою, культурою та освітою.

Особливу увагу приділено ролі футболу в досягненні цілей сталого розвитку суспільства до 2030 р., сформованих ООН. Автор вказує на активне впровадження екологічно відповідальних ініціатив у футбольному середовищі, акцентує на його економічному значенні, зокрема створенні робочих місць, розвитку інфраструктури та генеруванні доходів. У полі зору також перебуває виховна функція футболу як інструменту формування інклюзивного освітнього простору та подолання дискримінаційних практик.

Емпіричне дослідження, проведене автором серед юних футболістів, їхніх батьків і тренерів, дозволило здобувачеві глибоко проаналізувати вплив гуманітарної освіти та гуманістичного виховання на особистісний розвиток молодих спортсменів. Отримані дані підтверджують, що включення гуманітарного компонента у спортивну підготовку сприяє формуванню світогляду, моральних орієнтирів і мотивації юних футболістів.

Загалом, третій розділ вирізняється логічною послідовністю, теоретичною обґрунтованістю та практичною цінністю. Автор продемонстрував глибоке розуміння міждисциплінарної сутності досліджуваної проблематики

Четвертий розділ дисертаційної роботи присвячено визначенню напрямів підвищення ефективності гуманітарної освіти та гуманістичного

виховання в системі підготовки юних футболістів. У розділі чітко окреслено основні проблеми впровадження гуманітарної складової в освітній процес дитячо-юнацьких спортивних шкіл: нестача методичної бази, обмеження в застосуванні сучасних технологій, дефіцит кваліфікованих кадрів, низька мотивація тренерів, зовнішні впливи, слабка інтеграція гуманітарного змісту в навчальні програми та недостатня увага до морально-етичних аспектів підготовки. Аналіз думок фахівців дозволив автору аргументовано визначити шляхи подолання цих проблем, серед яких – створення методичних рекомендацій, підвищення кваліфікації кадрів та впровадження цифрових інструментів у навчальний процес.

Важливою складовою роботи є аналіз поєднання традиційних і інноваційних підходів у підготовці спортсменів. Автор переконливо доводить, що саме гармонійне комбінування перевірених методів (лекцій, наставництва, тестування) з сучасними (цифровими платформами, гейміфікацією, мультимедіа) забезпечує найкращі освітні результати, сприяє розвитку критичного мислення та відповідає вимогам часу.

Розроблена автором структурно-функціональна модель гуманітарної освіти та виховання є практично орієнтованим результатом дослідження. Її успішне впровадження у футбольному клубі «Вікторія» (м. Обухів) засвідчує її ефективність: покращення показників навчання, соціальної поведінки та самосвідомості юних футболістів свідчать про високу прикладну цінність цієї моделі.

У цілому, розділ 4 є переконливим завершенням дослідницького блоку роботи, демонструє аналітичну глибину, методологічну обґрунтованість і практичну значущість отриманих результатів. Представлені напрацювання мають потенціал для широкого застосування в системі дитячо-юнацького футболу.

Останній – **п'ятий розділ** присвячено достатньо ретельному підсумковому аналізу і узагальненню результатів дисертаційного дослідження.

У **висновках** дисертаційного дослідження викладено основні результати роботи щодо поставленої мети та завдань.

Практичні рекомендації до дисертації вирізняються комплексністю, чіткою структурою й орієнтацією на ключових учасників процесу спортивної підготовки юних футболістів: керівників клубів, тренерів, батьків і самих юних спортсменів. Рекомендації спрямовані на формування гуманістичного середовища у дитячо-юнацькому спорті та інтеграцію гуманітарної освіти у систему підготовки.

Рекомендації для керівників і тренерів ґрунтуються на принципах особистісно орієнтованого підходу, етичного виховання та професійного розвитку. Тематика занять охоплює широкий спектр гуманітарних, культурних і соціальних аспектів, формуючи в юних спортсменів моральні якості, критичне мислення та світогляд.

Пропозиції для батьків і дітей написані у доступній формі, сприяють партнерству, емоційній підтримці та саморозвитку. Загалом, рекомендації

мають високу прикладну цінність і можуть бути впроваджені в освітньо-виховну практику ДЮСШ і футбольних клубів.

Достовірність результатів досліджень та їх новизна. До найбільш вагомих результатів роботи, які мають необхідні ознаки наукової новизни та обґрунтованості, на наш погляд, слід віднести: розробку структурно-функціональної моделі гуманітарної освіти та гуманістичного виховання в процес підготовки юних футболістів, а також практичних рекомендації, спрямованих на інтеграцію питань гуманітарної освіти та гуманістичного виховання в систему підготовки юних футболістів.

Також слід відзначити впровадження результатів дисертації, у освітній процес НУФВСУ та у практику роботи Комплексної ДЮСШ «Чемпіон», м. Київ та футбольного клубу «Вікторія», м. Обухів.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Результати дисертаційного дослідження мають достатню апробацію на шести міжнародних конференціях, міжнародному конгресі. Рівень наукових публікацій здобувача також можна оцінити як задовільний, оскільки наукові результати дисертації висвітлені в 5 наукових публікаціях: серед яких 4 статті опубліковано у фахових виданнях України; 2 публікації апробаційного характеру.

Поставлені в роботі наукові завдання є повністю виконаними.

Разом з тим, до дисертаційної роботи можна висловити певні зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. У роботі відсутній перелік умовних позначень, що утруднює орієнтацію в матеріалі для читача.
2. На стор. 58, у підрозділі 1.1, де розглядається зародження гуманізму, доцільно було б звернути увагу на витоки гуманістичних ідей у культурах Стародавньої Індії та Китаю.
3. На стор. 61, в абзаці, що починається словами «Аналіз сучасних досліджень свідчить...», варто було б додати конкретні посилання на авторів зазначених досліджень.
4. У розділі 2 відсутні посилання на джерела визначень таких понять, як «опитування», «експертне опитування», «структурно-функціональний аналіз», що знижує наукову коректність викладу.
5. На стор. 95–96 бракує посилань на джерела, в яких розкривається зміст поняття «функції футболу».
6. Окремі висновки подані надто загально, без конкретизації впливу результатів на практику.
7. У тексті дисертації виявлено орфографічні та стилістичні неточності, що потребують додаткового редагування.

Висновок:

Дисертаційна робота **Костюченка Вадима Костянтиновича за темою «Гуманітарна освіта та гуманістичне виховання в системі підготовки юних футболістів: традиційні та інноваційні підходи»** дає підстави для

висновку про те, що ця робота виконана здобувачем особисто, має достатнє теоретичне й практичне значення, є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке за своїм змістом, обґрунтованістю висновків, новизною отриманих результатів відповідає спеціальності 017 Фізична культура і спорт, вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01. 2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор наук з фізичного виховання
та спорту, професор,
кафедри Олімпійського і
професійного спорту,
спортивних ігор та туризму
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Жаннета КОЗИНА

